

for its maintenance. Later on, in the XIVth century, there had been established, within the monastery, a public school (publicus discendi ludus). The school was transformed, in the XVth century, into Xenon's Museum (high school). Very famous professors had lectured at the school.

According to the information given by the Byzantine historian Ducas the monastery of St. John Prodrom was among the first to be taken by the Turks during the conquest of Constantinople. In March 1463, Turkish sultan, Mehmed the Conquerer, had given the monastery to Grand Vezir Mahmud Pasha's mother.

DR PHIL. ET MED. EMANUEL MESERI

Risto KOVIJANIĆ

Iz kotorskih pisanih spomenika saznajemo da je dr Emanuel Meseri (doctor medico fisico Emanuel Messeri) bio gradski lekar Kotora 1657—73. godine. Lečio je bolesnike u gradu i okolini, kao i u Vojnoj bolnici (come dell' Ospitale militie). Bio je omiljen i uživao glas dobrog lekara. Verovatno je bio Italijan; ne zna se iz kojega mesta. U Velikom i Malom veću prvo je izabran za jednu godinu, a posle, skoro uvek jednoglasno, služba mu je produžavana za dve ili tri godine. Imao je »uobičajenu« godišnju platu i ostale prinadležnosti: 300 dukata, stan i drugo. Nekolike prve godine nije primao platu »zbog oskudice novca u prometu«. Išao je u Veneciju (1663) da se nađe mogućnost, kako bi platu dobijao redovno, mesečno, i da mu se isplati 1500 dukata potraživanja iz ranijih godina. Posle toga gradska Komora ga je plaćala od prihoda carine na vino, a zatim od prihoda državne poreze (salario al medico stasso dell' extrato de daccii). Prilikom poslednjeg izbora za tri godine (1670) dato je obrazloženje da je »izvanredno darovit i znatno sposoban« (condotta di medico del molto illustre eccellentissimo signor Emanuel Meseri, per talenti valorosi, per qualità riguardevole). Naročito je istaknuto da je svoje sposobnosti predano stavio u službu svoga poziva i da se neumorno zauzima oko bolesnika.¹⁾

Dr Emanuel Meseri bio je pesnik. Sačuvane su dve njegove latinske pesme, ispevane u čast Andrije Zmajevića, Peraštanina, nadbiskupa barskog i primasa srpskog. Pronašao ih je Srećko Vulović, Peraštanin, katiheta Kotorske gimnazije, u biblioteci Balovića u Perastu (1875). One su sastavni deo rukopisnog zbornika pesama posvećenih Zmajeviću prilikom njegovog svečanog posvećenja za arcibiskupa (1671). Osim pesama dr Meserija, ostale su pesme na srpskohrvatskom jeziku. Jedna je poznatog hrvatskog pesnika Petra Kanavelića iz Korčule (116 stihova), jedna Tripa Škure, Kotoranina (19), dve Vicka Škure (100+264) i dve od malopoznatog kotorskog pesnika Ivana Bolice (40+25). Sve pesme ovog zbornika objavio je Srećko Vulović 1888. u jednoj maloj knjižici koja je danas vrlo retka.²⁾

¹⁾ R. Kovijančić i I. Stjepčević: Kulturni život staroga Kotora. II, Cetinje, 1957, str. 44—5.

²⁾ Srećko Vulović, svećenik: Spomen—knjiga, Zagreb, 1888, 32—7.

Vulović je dra Meserija nazvao »nepoznatim inostrancem«. Nije ni pretpostavljao da je to kotorski lekar, možda zato što se potpisao da je dr filozofije i medicine. Meseri je autor i latinskog natpisa koji je uklesan na perašku spomen—ploču u čast Zmajevića. Potpisao se kao i ispod svojih pesama.

Zmajević i Meseri bili su, vidi se, lični prijatelji. Oba su bili vrlo učeni ljudi: prvi doktor filozofije i teologije, drugi doktor filozofije i medicine; oba pesnici. Njihovo međusobno povezivanje nije bez izvesnog značaja za istoriju naše književnosti. Meseri je zapazio duhovne vrline i stvaralačke sposobnosti Zmajevića. Ostavio nam je korisnih podataka o njemu, vidan trag o sebi, jedan simpatičan dokaz o jugoslovensko—italijanskim kulturnim vezama. Zato ovde donosimo obe pesme dra Meserija onako kako ih je objavio Vulović. Možda će se pronaći još koja njegova pesma, u nas ili u Italiji; možda se u Veneciji, ili nekom drugom italijanskom gradu, nešto zna o njemu kao lekaru, doktoru filozofije i pesniku. Punih 17 godina službovao je u Kotoru; možda i još u nekom gradu jugoslovenskog primorja (nema ga među dubrovačkim lekarima).

Prvu svoju pesmu Meseri je nazvao Elogium. Uputio je lično Zmajeviću (Illustrissimo ac reverendissimo domino Andrae Zmajevich, philosophiae ac sacrae theologiae doctori, sancti Georgii ad Perastum abbati, in solemnibus Archiepiscopatus Antibarini consecratione). Pesma glasi:

ANDREAS ZMAJEVICH

Ad Patriae felicitatem, ad Ascrivianae Diocesis famam,
 Ad Illyrii honorem, Ad Epiri salutem
 Perasti natus
 Romam se contulit
 Ut maximum Spiritum
 Maximae Urbi primo diluculo ostenderet.
 Sol nimirum
 montium altitudines omnium primas adit, et radiat
 Collegium de propaganda fide
 Ad comparandas Doctrinas ingressus
 elogium ab universa Schola
 arguti genii, acuti ingenii demeruit.
 Aequum sane erat
 Catholicae fidei lumen
 de vero lumine propagari
 et Illyricum Prometheum
 ex divino Romanae rotae igne
 Lampadam suam accendere;
 Qua
 orientales hae plagae
 In Solis deliquiis
 Ob Otthomanae Lunae interpositionem
 obtenebratae
 Diem tandem cognoscere possent, et Deum.
 Philosophico, ac Theologico curriculo
 pulverem Litterarium
 Et studiorum Coronam collegit.
 Sacris initiatus
 Philosophiae ac Theologiae Doctor
 declaratus

remittur in Patriam
 Quo partes
 Christiana Charitate egentes
 Doctrinae suae illustraret Claritate
 Ad obduratas infidelium conscientias emolliendas
 fidelis scientiae
 penetrabilis eloquentiae
 imber aureus oportebat,
 bene didicit, melius docuit,
 Haereseos propulsator
 Catholicae fidei propagator
 His meritis
 Abbas Divi Georgii
 unanimi Perastinorum consensu acclamatur
 et Sacrae Veneti Senatus decreto
 Laudabiliter confirmatur.
 Honores merendi non consequendi cupidus
 Et Qui
 dignitatum omnium capax
 nullius avidus
 semper affulsit
 Totis sensibus studiis infixus
 Ad Cleantis lucernam
 noctes integras
 pro quaestionum enodatione elucubrat,
 toto studio animarum incolumitati inixus
 Custos et Praesul Vigilantissimus
 totas dies
 Christianus Diogenes
 accensa amoris laterna
 Non hominem, sed omnes
 pro confessionibus, caeterisque sacramentis
 modeste, graviter, clementer
 quaeritabat.
 Ubi Lupus circumstat
 Excubiae Pastoris requiruntur
 Tantum abfuit
 ovem de suo grege periisse
 Ut ex vicinorum Luporum cruentatis faucibus
 cicura armenta
 in suum gregem attraxerit.
 Tantum profuit
 Concionibus et exemplis
 Ut tria amplissima, et praestantissima
 Perastinae Jurisdictionis templa
 a terraemotus ruinis diruta
 piis elemosynis
 ad pulchriorem restauraverit majestatem.
 Tantum valuit
 Orationibus et argumentis
 Ut detectis Calvini erroribus
 non paucos ex his copiis
 Apostolicae conciliaverit Ecclesiae.
 Infulatus Palliatus
 Antibarino Archiepiscopatu decoratus
 Beatissimi Clementis Decimi sancta electione
 majoris hodie imperii suscepit dignitatem.
 Hodie Ecclesiasticae Veritatis
 Nova Lux illucet.
 Hodie Candela lucens
 super aureum Candelabrum reponitur.

Roma
 pestilentia quondam vexata misit in Peleponesum
 Ut de communi salute consilium
 ab Aesculapio caperet.
 Amor
 Romanus
 Epiro nunc consulens
 vicem gratitudinis Epida reddit
 Annosum Serpentem
 Draconem scilicet
 in tanta vitiatorum morum corruptela
 Ad animarum Curationem
 Sancto transmittit Oraculo.
 Felix Peraste
 si tantos Heroas crebrius profferres
 Non Civitas esses, sed Regnum.

EMMANUEL MESERI PHILae et MEDae DR.

Druga pesma dra Meserija je bez naslova; odnosno, ona nosi uobičajenu latinsku skraćenicu posvete Bogu: D. O. M. (Deo optimo maximo). Rukopis je oštećen, i Vulović nije mogao pesmu doneti u celini. Naziva je epigrafom. Iz nje se, kaže on, naslućuje bogatstvo Zmajevića.³⁾ Pesma glasi (po objavljenom tekstu Vulovića):

En tibi qui Heroum gesta scrutaris ad apicem laudis
 virtutibique evectum suspiciendu Antistitem . . .
 Post Dei cultu habes cui flectas mirabundum caput, Et
 Naturae miracula intra sterilitatem montium . . .
 dissimae exaltes. Aurum intra montes, ipsaque terrae viscera
 frugibus destituta repereris. Hic qui super Aurum
 splendescit est Andreas Zmajevich Philosophiae ac Theologiae
 Doctor et Professor insignis. D. Georgii Abbas,
 Butuae Vicarius Apostolicus, Sanctae Sedis
 Commisarius, Antibari Archiepiscopus
 in hoc templo V.Sd.Augs.M.D.C.LXXI.
 Clementis X indulto per Gerardum Galatam
 Dyrrhachii Archiepiscopus sacra mitra initiatus et Regni
 Serviae Primates declaratus Viro tantae . . .
 minis et venerationis Vincentius Mazzarovich Praefectus
 et tota Perasti communitas monumentum ad aeternam famam erexerunt.

Em. Mes. Phil-ae et Med-ae Dr.

Andrija Zmajević (1624—94), barski nadbiskup i srpski primas, stric znamenitog ruskog admirala Matije Zmajevića (1680—1735), krupna je pojava u našoj kulturnoj istoriji XVII veka. Poreklom je iz Njeguša, iz sela Vrbe, iskraj Kneždola, rodnog mesta majke Njogoševe, prema Herakovićima, rodnog mesta Njogoševa. Njegov pradedo, Nikola Zmajević, pravoslavni Srbin, doselio se u Kotor prvih decenija XVI veka. Postao je kožar, zatim trgovac i zakupnik turske carine. Njegovi sinovi, Andrija i Vicko, bili su turski carinici u Kotoru. Kršteni su po katoličkom crkve-

³⁾ Srećko Vulović: Popis bokeljskih spisatelja. Program Kotorske gimnazije, 1878—9, 5.

nom obredu. Andrija carinik, deda nadbiskupa Andrije, bio je ugledan kotorski građanin. Oženio se iz Perasta, kamo se preselio njegov sin Nikola—Milutin, otac nadbiskupov.⁴⁾

Zmajević se školovao u Rimu, gde je promovisan za doktora filozofije i teologije. Postao je kanonik u Perastu (1656), opat manastira sv. Đurđa na istoimenom ostrvu kod Perasta, vikar biskupije u Budvi (1664), nadbiskup barski i primas srpski (1671). Kako je Bar bio u vlasti Turaka, stolovao je u Paštrovićima i Perastu. Bio je vrlo omiljen kod građanstva obe veroispovesti. Dolazio je i gostovao u pravoslavnom manastiru Prečiste Krajinske na Skadarskom jezeru, zadužbini sv. Vladimira i Kosare. Iguman i bratstvo manastira dočekivali su ga svečano i svojski.⁵⁾

Zmajević je napisao više dela; sva su ostala u rukopisu: 1. Crkveni letopis (980 strana velikog formata); 2. Svađa Lazarevih kćeri, Brankovice i Miloševice, pesma u dijalogu (1190 stihova); 3. Peraški boj 1654 godine, epski spev; 4. Slovinskoj Dubravi (Dubrovniku prilikom zemljotresa 1667. 325 stihova); 5. Tripu Škuri (humoristička pesma prijatelju). Ostavio je i zbirku skupljenih narodnih pesama, lirskih i bugarštica. Veliki prijatelj književnika i umetnika, on je vrlo zaslužan za obrazovanje i uzdizanje Tripa Kokolje (1661—1713), Peraštanina, najboljeg jugoslovenskog baroknog slikara.⁶⁾

Iako se školovao na Zapadu i stekao zapadnjačku kulturu, Zmajević je bio okrenut ka Balkanu, k svojoj postojbini i k svome narodu; krepio se narodnim duhom, narodnom poezijom i tradicijom, daleko zagledan u narodnu budućnost jugoslovenskog jedinstva i bratstva; pisao je čistim i tečnim narodnim jezikom, latinicom i ćirilicom. Bio je sledbenik Gundulića, kao njegov savremenik Križanić, a preteča Kačića—Miošića i Dositaja Obradovića. On je čovek široke kulture, širokih vidika i široke verske tolerancije. Veliča Miloša Obilića (»Kobilića«), za kojega kaže da je »ban Tjentišta u Humu« (na Sutjesci); uzdiže sv. Savu Nemanjića i crta njegov lik u tekstu (prema fresci); s velikim simpatijama piše o Crnojevićima i Crnoj Gori; hvali mladoga patrijarha Arsenija Crnojevića i želi mu da pođe stopama sv. Save.⁷⁾ Zauzimao se za pravoslavne kaučdere razorenog manastira Tvrdoša, dobegle u Boku, kao i za crnogorsko—hercegovačke hajduke, nastanjene privremeno u Boki, za družinu Baja Pivljanina i barjaktara Lima. Potkrepio je molbu hajdučkih starešina: Laza Lazarevića, Vuka Kovačevića i Stijepa Popovića, harambaša, buljubaše Dragojla (Lima), igumana Četeriona Trebinjca i kneza Stevana Vla-

⁴⁾ R. Kovijanić: Preci admirala Matije Zmajevića. Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, X, 1961, 65—78.

⁵⁾ Dr Ivan Marković: Dukljansko-barska metropolija. Zagreb, 1902.

⁶⁾ Srećko Vulović: Popis bokeških spisatelja. Program Kotorske gimnazije 1873—3; P. Butorac: Zmajevići. Zagreb, 1928; Gavro Skrivanić: Crkveni letopis A. Zmajevića. Istorijski zapisi, X—2 (1954); Miloš Milošević: Pjesnička poslanica A. Zmajevića postradalom Dubrovniku 1667. Anali Histor. instituta u Dubrovniku, 1970; Spomenica Tripa Kokolje, Kotor, 1962, uredili: M. Milošević, N. Luković i I. Zloković.

⁷⁾ R. Kovijanić: Andrija Zmajević. Prednjegoševsko doba, I kolo »Luče«, II izdanje, Titograd, 1966, 148—56, 517—19.

stelinovića koji od kotorskog biskupa traže crkvu u kojoj će se služiti po pravoslavnom obredu za porodice hajduka. Potpisao se ćirilicom: »Ja Andrija Zmajević, opat, potvrđujem pismo rečeno na ime harambaše La-za i bulubaše Dragojla, i to potvrdih na ime njih, neumijući oni pisati, i budući me tako molili.«⁵⁾

Ove podatke iz kotorskih i peraških izvora objavljujemo s nadom da će se još nešto pronaći o zaslužnom kotorskom lekaru dru Meseriju, prijatelju Andrije Zmajevića.

DR. PHIL. ET MED. EMANUEL MESERI

Risto KOVIJANIĆ

Dr Emanuel Meseri (dottor medico fisico) was a town physician in Kotor from 1657—1673. He had treated patients from the town and its surrounding, as well as in the Military Hospital (come dell' Ospitale Militie). Possibly he was an Italian (maybe from Venice). As a member of the Great and Small Council he was always elected unanimously for two or three years with the following explanation: that he was a very interesting and devoted physician, »extraordinary gifted and capable man« (condotta di medico del molto illustre eccellentissimo signor Emanuel Meseri, per talenti valorosi, per qualità riguardevole).

Dr. Meseri was a poet, too. His two Latin poems were found in the manuscript. They were composed in the honour of Andrija Zmajević—Peraštanin, archbishop of Bar, Serbian promas, and the Roman doctor of philosophy and theology, a humanist with religious tolerance, who was faced toward Balkan — his homeland, and toward his people. Zmajević also was a poet, inspired by folk poetry and tradition. He wrote in the folk language, purely and fluently, in Latin and Cyrillic alphabet; he was a preacher of Yugoslav brotherhood and unity. He was a follower of Gundulić and predecessor of Dositej Obradović.

In his first poem »Elogium« (107 verses) Dr. Meseri gave very useful data on life and work of Zmajević. In the second, significantly shorter poem, he glorified Zmajević on the occasion of his ordainment for archbishop (1671). With his elegant verses of the Latin versification, Dr. Meseri remained a well known person together with his friend Zmajević, a significant figure in our cultural history of the XVII th century.

⁵⁾ R. Kovijančić i I. Stjepčević: Hajduci u Boki za morejskog rata (1654—84), Istorijski zapisi, X—1 (1954), 162—87.

DOPRINOS JUGOSLOVENA RAZVOJU NAUČNE FARMACIJE,
POSEBNO UNIVERZITETSKOJ STUDIJI FARMACIJE NA
UNIVERZITETU U TRNAVI

Radoslav FUNDAREK

Pre četiri godine smo se podsetili na značajan jubilej u razvoju nauke i kulture u Slovačkoj, povodom 200-godišnjice osnivanja Medicinskog fakulteta Univerziteta u Trnavi. Ovaj jubilej nisu slavili samo pripadnici zdravstvenih profesija, već i pripadnici naroda nekadašnje Ugarske, među njima i pripadnici bratskih naroda Jugoslavije. O aktivnom učešću Jugoslovena, naročito pripadnika bratskog hrvatskog naroda, na uređenju i u vremenski kratkom razvoju Medicinskog fakulteta Univerziteta u Trnavi osvrnuo se u svom radu o uzajamnim čehoslovačko—jugoslovenskim medicinskim vezama u prošlosti značajni jugoslovenski istoričar medicine prof. L. Glesinger (1). Povodom 200-godišnjice osnivanja Medicinskog fakulteta Univerziteta u Trnavi, prethodnika današnjeg budimpeštanskog Medicinskog univerziteta »Ignaz Semmelweis«, objavljena je interesantna studija M. Mičića, u kojoj se autor osvrnuo i na učešće Jugoslovena u osnivanju i delovanju ovog fakulteta (2). Radovi oba autora, pored drugih, bili su za nas podsticaj za vrednovanje priloga Jugoslovena razvoju naučne farmacije, ali uglavnom razvoju visokoškolskog studija farmacije na Univerzitetu u Trnavi.

Trnavski univerzitet je osnovao ostrogomski arhibiskup i kardinal Petar Pázmány koji mu je 12. maja 1635. godine dao osnivački list. U početku je imao dva fakulteta: teološki i filozofski, i saradivao je s najvišim jezuitskim kolegijumom u državi (3). Svoju delatnost je otpočeo nakon odobrenja osnivačkog lista od strane cara Ferdinanda II, 18. oktobra 1635. godine. Na osnovu ove vladareve potvrde stekao je ovaj Univerzitet slične privilegije i prava kao i ostali univerziteti na teritoriji tadašnje habzburške carevine, kao npr. u Beču, Olomoucu i Gracu (4). Medicinski fakultet, međutim, nije osnovan iako su to tadašnje prilike nužno zahtevale (30-godišnji rat, turski ratni pohodi, česte epidemije kuge i kolere). S njegovim osnivanjem se nije računalo, iako je, prema nekim podacima, arcibiskup Pázmány, poznavajući zabrinjavajuće zdravstvene prilike u zemlji, nameravao da osnuje i medicinski fakultet (5).

Krajem 17. veka se za osnivanje medicinskog fakulteta u Trnavi zalagao rabski (Győr) biskup i kardinal Leopold Kollonich koji je kao predsednik Zdravstvenog saveta za Ugarsku dobro poznavao zdravstvene prilike u zemlji. Kollonich je podvrgao oštroj kritici rad lekara za vreme tra-